

DOI: <https://doi.org/10.32347/2077-3455.2021.59.28-51>

УДК 726.03

Мержівська Наталя Юріївна,

кандидат архітектури, доцент кафедри архітектури будівель та споруд,

Одеська державна академія будівництва та архітектури

Bonadi2006@yandex.ua

<http://orcid.org/0000-0003-3100-4816>

Дунаєвський Євген Юрійович,

аспірант, асистент кафедри архітектури будівель та споруд,

Одеська державна академія будівництва та архітектури

dunaevskiy1994architector@gmail.com

<http://orcid.org/0000-0003-4053-8000>

АРХІТЕКТУРНО-ОБРАЗНІ ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ СТРУКТУРИ СУЧАСНИХ КУЛЬТОВИХ СПОРУД ХРИСТИЯНСЬКИХ КОНФЕСІЙ В УКРАЇНІ

Анотація: у статі розкрито важливість і невід'ємність релігії від суспільства. Розглянуто відсоткове відношення різних конфесій на території України. Враховуючи співіснування різних релігійних напрямків в Україні, приведена таблиця з сакральною архітектурою в різних областях, адже вона є важливою складовою національних меншин, що проживають в нашій країні. Проаналізовано архітектурно-просторову організацію сакральних споруд на території України. В якості об'єктів приведені: вибірка двадцяти найбільш вдалих споруд за період незалежності України кожної конфесійної одиниці християнства на теренах держави. Виявленні основні принципи формування та розробленні категорії оцінки споруд християнських конфесій.

Ключові слова: архітектура сучасних храмів; сакральна архітектура України; православні, греко-католицькі, римо-католицькі, протестантські храми; архітектурно-просторові принципи.

Постановка проблеми. Католицьких, римо-католицьких та протестантських сакральних споруд, які активно розгорнулись на території України, в період незалежності, не можна не помітити. Своїми об'ємами вони перевищують аналогічне будівництво на цих землях за весь час існування християнських конфесій в державі. За цей період запроектовано та збудовано десятки та сотні церков, будинків молитви, культових комплексів. З ростом числа громад, їх пристосованістю до економічних реформ, допомогою громад Європи та Америки, протестантські, римо-католицькі та частково греко-

католицькі храми будуються в руслі загальносвітових культових тенденцій, що не відзначаються наявністю жорстких канонічних обмежень і правил.

Актуальність дослідження обумовлена: соціально-культурним та духовним оновленням суспільства, що в свою чергу створило потреба і необхідність у сакральних об'єктах; різноманіттям культурних традицій і особливістю історичного розвитку держави; різноманітністю етнічного складу населення; природньо-кліматичними особливостями; близькістю до європейської «колиски» традицій віросповідання, що обумовлено багатомістовими історичними стосунками з сусідньому державами.

Також причина полягає в том, що християнські храми України в своїй архітектурно-образній структурі, планувальних особливостях, відбиток місцевих архітекторів, українських традицій, архітектурних шкіл та авторського погляду на архітектурний розвиток в цілому. Необхідність визначення перспективних шляхів розвитку, заснованих на інтерпретації багатомістових традицій сакрального зодчества. Автор статті припускає, що на даний момент не існує цілісної картини або карти архітектури сучасних сакральних споруд в Україні, і це негативно впливає на цілісну характеристику, аналіз та визначення перспектив розвитку сакральної архітектури. Відсутність цілісного дослідження цього питання є причиною дефіциту смаку та професійних якостей архітекторів та проектувальників в результаті. Все-таки, незважаючи на експериментальні спроби проектування сучасних культових споруд, більшість архітекторів, зайнятих в сакральному проектуванні, особливо православних церков, і поруч дослідників сучасної культової архітектури України підтримується уявлення про існування храмовбудівних канонів, що не має історичних і догматичних підстав.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До вивчення православної церковної архітектури кінця ХХ - початку ХХІ століття з наукової точки зору підходять такі дослідники з Білорусі, Росії та України, як: Кузнецов С., Бусева-Давидова І., Берташ А., Кудрявцев М. і Кудрявцева Т., Суханова А., Щенков А., Ухналів А., Логвін Г., Ліпуга Р., Жовква О., Лайтарь Н., Чепелик В., Слепцов О., Куцевич В., Водотика О., Івашко Ю., Лідова А., Кеслер М., Черкес Б., Івченко А., Соченко В., Русевич Т., Івашко Ю., Яблонський Д., Биков А., Жук Р., Криворучко Ю., Раппапорт А., Бачинська Л.Г., Бачинська О.В., Буравченко С., Буличова Т., Возняк Е., Панченко Т., Габрусь Т., Лаврецький Г., Каргер М., Плахотна І., Беляєв В., Піменова Г., Кожевін А., Еліаде М., Шамрук А., Канаєвим І., Лайтар Н., Ільмуратова І., Вагнер Г., Долговий А., Анісімов А., Бердинський М., Гумелева Н., Ребров Д., Мітрохін М., Макаров Д., Лаврецький Г.

Дослідження інших християнських церков в Україні та в Європі проводили: Кіба М., Харлан А., Горбик О., Кікхефер Р., Івченко А., Гуцул І., Габрусь Т., Будзей О., Рягузов М., Бачинська О., Дем'янов В., Устинович Е., Лідов А., Торгерсон Т., Шварц Р., Саарінен Е., Строїк Д.

Дослідження в сфері архітектурного масштабу; символіки, традицій, канону християнських церков займалися такі науковці, як: Успенський Л., Черниш Н., Коренкова Г., Аверінцева С., Уайт А., Гуревич А., Лотман Ю., Лосєв А., Хайдеггер М., Еліаде М., Юнг К., Мурзіна Л., Грабара А., Болдуїн Е., Шмеман А., Устинович Е., Лідов А., Полознев Д., Чуєшов В., Хобсбаум Е., Ренджер Т., Торгерсон Т., Бусева-Давидова І., Кеслер М.

Мета дослідження. Виявити, проаналізувати та дати оцінку за критеріями сакральним спорудам християнських конфесій на території України.

Методи дослідження. Основні методи, що використані в дослідженні є загальнонаукові методи, які включають: огляд літератури, вивчення аналогів; теоретичні методи: аналіз і синтез, аналогія і зіставлення; емпіричні методи: опис, спостереження, сприйняття, образи.

Основна частина. Релігія супроводжує всі сфери життя з найдавніших часів. Вона багатогранна та є об'єктом для вивчення багатьох наук, кожна з яких вивчає її під своїм кутом, та специфічними методами. Релігія є органічною складовою суспільної структури, вона взаємодіє з іншими її складовими, сферами і формами життєдіяльності суспільства, впливає на суспільство і процеси, що в ньому відбуваються. Цей вплив здійснюється через церкви, релігійні організації, об'єднання віруючих, через релігійну ідеологію, масову релігійну свідомість. Усі ці компоненти становлять соціальний інститут релігії.

Так про значення релігії говорять науковці галузі соціологія релігії:

Огюст Конт стверджував, що релігія є невід'ємною частиною людського суспільства. Вона відіграє важливу роль у суспільстві — служить благу людства, його єдності, зосереджуючи в собі всі прагнення людської природи (діяльність, любов, думку); керує політикою, мистецтвом, філософією.

Герберт Спенсер розглядав релігію як один з регуляторів життя суспільства, який діє через підтримування певних взірців поведінки, але є менш значущим, ніж ринок чи політика.

Еміль Дюркгейм, аналізуючи концепцію соціології релігії, виходив з того, що релігія є соціальним фактором і структурним елементом будь-якого суспільства. Суспільство потребує релігії. Вона, на думку Е. Дюркгейма, є суспільною свідомістю, а сама релігійна свідомість є основою забезпечення цілісності суспільства. Саме поширення і зміцнення релігійних вірувань сприяє стабільності суспільної системи.

Преподобний Максим Сповідник у своїй «Містагогії» («Тайноводство») являє символіко-алегоричний опис Церкви (Храму): 1) Церква (Храм), що будується не з каменю, а складається з душ людських - є образ Бога, «оскільки вона, подібно Богу, здійснює єднання серед віруючих», незважаючи на те, що вони «відрізняються і сильно відрізняються один від одного ... національністю і мовою, способом життя і віком, ... знаннями і положенням (в суспільстві), а також долями, характерами і душевними якостями» [20].

Отже значення релігії не оцінимо, на теренах України співіснують багато релігій, кожна з них має свій вплив не тільки на життя людей, а й на архітектуру, про це зазначимо далі.

Розглянемо докладніше співіснування релігій на території України.

За статистикою 85% громадян України – християни по віросповіданню. З християнського напрямку більшість за православним спрямуванням. Отже дійсно можна називати Україну православною країною.

За багатьма опитуваннями більшість громадян вважають себе православними (79,3 %). У 2018 р. Україна посіла 11-е місце за релігійністю серед 34 країн Європи. 31 % населення в Україні є дуже релігійним. З них: 22 % населення України (13-е місце) кажуть, що релігія є дуже важливою в їхньому житті; 35 % (9-е) — кажуть, що відвідують релігійні служби щонайменше раз на місяць; 29 % (9-е) кажуть, що моляться щодня; 32 % (13-е) кажуть, що вірять у Бога з абсолютною впевненістю.

Упродовж 2000-2020рр. досліджень українське суспільство демонструє досить високий рівень релігійності: зокрема, станом на кінець 2010р., порівняно з 2000р., число громадян, які визнають себе віруючими, зросло з 58 до 71%. Надалі, впродовж 2010-2020рр. частка віруючих серед дорослих громадян України становила в середньому 70%. Водночас, дослідження 2014р. зафіксувало зростання, порівняно з “довоєнним” 2013р., числа віруючих з 67% до 76% – це є характерним для суспільства, що опинилось у стресовій ситуації. Цей показник досі залишається найвищим за всі роки спостережень; надалі він знижувався і наразі становить 68% опитаних (від 88% жителів Заходу країни до 55% жителів Півдня) [19].

Як зауважив харківський архітектор, в своєму інтерв'ю з автором статті, Павло Георгійович Чечельницький – «Цей процес слід розглядати, як рух нашої країни до широкої демократії. Ми таким чином допомагаємо національним меншинам розвивати свою культуру, торкнутися до їх релігії, рідної мови, звичаїв та традицій. До того ж, на сьогоднішній день, культові споруди національних меншин більше перетворюються на культурно-етнічні заходи».

Таблиця 1. Конфесійна приналежність українців

Вид конфесії	Вся Україна %	Захід %	Центр %	Південь %	Північ %	Схід %
Українська Православна Церква	79.3	62.7	87.6	87.7	82.4	78.9
Греко-католицька Церква	8.8	28.5	2.4	0.0	0.7	2.0
Римо-католицька Церква	1.2	1.9	1.3	0.0	1.0	0.0
Протестантська Церква	1.2	1.3	1.2	0.9	0.7	3.3
Інші християнські церкви	0.5	0.6	0.3	0.4	0.5	1.6
Іслам	1	0.0	0.1	0.0	0.5	0.0
Юдаїзм	0.1	0.4	0.0	0.0	0.0	0.0
Вважають себе атеїстом	4.3	1.1	3.7	5.8	6.2	12.6
Інше	1.5	1.3	0.7	2.5	3.0	0.0
Важко сказати	2.3	1.6	1.7	2.2	4.5	1.5
Відмова відповідати	0.4	0.8	0.0	0.4	0.5	0.0

В таблиці 1 з урахуванням останніх досліджень, приведена порівняльна характеристика конфесійної приналежності українців на території держави за період Незалежності України.

Детальніше розглянемо та проаналізуємо принципи формування архітектурно-типологічної основи сучасних храмів, костелів, молебних приміщень та споруд християнських конфесій на теренах України, а саме: Українська Православна, Римо-Католицька, Протестантська та Греко-Католицька церкви.

Більшість українців, як було продемонстровано на початку статті, історично сповідують *православ'я* (далі УПЦУ), а найпотужнішою з православних конфесій в Україні є самокерована Українська православна церква, що має понад 12 400 приходів. Українська православна церква Київського патріархату, яку православний світ вважає "неканонічною", має понад 5300 приходів по всіх регіонах країни. Також не визнана "канонічною" Українська автокефальна православна церква репрезентує 1200 громад, переважно розташованих у західних областях України. [11].

Згідно з опублікованими 6 грудня 2019 року даними, Українська Православна Церква Московського Патріархату об'єднує 53 єпархії, 12 338 парафій і 254 монастирі (за рік відкрито 246 нових парафій). В УПЦ МП 99 архієреїв (53 єпархіальних, 39 вікарних, 7 на спокої), 12 411 священнослужителів, 4 609 ченців. Кількість духовних навчальних закладів — 17. На денній формі навчання у вищих навчальних закладах навчаються 1 372 студенти [22].

Греко-католицькі церкви (далі УГКЦ) – східні католицькі церкви візантійської літургійної традиції, що стали наслідком епохи Реформації в Європі і переважно з'явилися завдяки Берестейської церковній унії у 1596 році

(об'єднанню між православної Митрополії Київської і всієї Русі Константинопольського патріархату та Католицькою церквою); звідси походить їхня інша назва – «уніатські церкви». Термін «греко-католицькі» дозволяє відрізнити їх від католицьких церков інших традицій, зокрема від римо-католицької церкви («латинський обряд»), а також від церков вірменського, сирійського та коптського обрядів. У сучасній Україні нараховується 3470 офіційно зареєстрованих греко-католицьких громад, станом на 1 січня 2019 року. За часи незалежності кількість греко-католицьких громад зростає майже вдвічі, але вони дуже нерівномірно поширені на державних теренах. Найбільша частина громад (близько 90 %) сконцентрована у межах історичного простору Галичини. [8]

Римо-Католицька церква, або Латинська церква (далі УРКЦ), є головною частиною Католицької церкви, що очолюється Папою Римським і присутня на українських землях з X століття, від часів Київської Русі. За часів Речі Посполитої у XIV – XVIII ст. була одним із провідників західноєвропейської культури та науки в Україні. За часів Російської Імперії і в радянську епоху зазнала переслідувань, діяла в підпіллі. Після здобуття Україною незалежності в 1991 року поновила свою офіційну діяльність. Станом на 2021 рік нараховує 7 дієцезій, 1134 парафії, 3 вищі духовні семінарії, 12 єпископів і близько 700 священників, половина з яких іноземці. Кількість вірян — близько 1,5 млн осіб. [9]

Державна служба статистики України інформує (станом на 01.01.2019) про наявність в сучасній Україні 2816 релігійних *баптистських (протестантських)*, (далі УПЦ), громад, які обслуговують 3147 священнослужителів, з яких 64 особи мають іноземне громадянство.[10]. На діаграмах рисунка 2, 3 показано порівняльну характеристику складу релігійних об'єднань християнських конфесій України.

Аналіз архітектурно-образних принципів формування сучасних християнських храмів України (за роки незалежності держави) проводився з урахуванням характерних категорій, а саме масштаб, динаміка форми, символізм, традиція, традиційні матеріали та новаторство.

Автор пропонує детально розглянути поняття таких термінів, як масштаб, традиції та символізм в архітектурі.

Прикладом поняття «масштабності» в архітекторі може служити уривок з глави «Масштаб» в монографії «Теорія архітектури» А.І. Некрасова [13].

«Масштабом називається вираз величини предмета по відношенню до чого-небудь, який лежить поза ним і прийнятому в якості звичайної заходи. У цьому сенсі будь-яке вимірювання буде визначенням масштабу... Ми говоримо про грандіозну, переважаючої масштабності одних споруд, про карликових

масштабах інших; іноді миготять зауваження про масштабність, не масштабності і різномасштабності. Закономірно, як і у всіх інших випадках, поставити питання - масштабність по відношенню до кого або до чого. Що це за об'єкт поза будівлею, який звичайністю своєї міри створює йому масштаб? А якщо ми знайдемо цей об'єкт, то чи представляє масштаб тільки просте кратне цьому об'єкту, тобто чи не є він моментом простого технічного вимірювання? <...> Цим об'єктом є людина. Прийнята міра відрізняється суб'єктивністю, індивідуальністю і залежить від способу самого будівлі. Будівля ж саме по собі має не масштаб, а лише розмір».

Ф.-Л. Райт у своїй книзі «Майбутнє архітектури» пише: «... Приймаючи за масштаб людську фігуру, я зменшив висоту всього будинку, зробивши її відповідною висоті людського зросту, не вірячи в інший масштаб, крім людського, я, ввівши його в сприйняття просторовості, розпластав масу будівлі. Говорили, що якщо б я був сантиметрів на десять вище ростом, мої будинки мали б зовсім інші пропорції. Може бути ... » [14].

А.К. Буров представив більш точну картину архітектурного масштабу в системному вираженні. «Зв'язок людини з предметно-просторовим оточенням проявляє себе в трьох видах. Прямо і безпосередньо архітектурна форма впливає на сприймається візуально об'єкт, коли людина співвідносить цю форму зі своїм тілом, можливістю його переміщення в просторі («жестами») і встановлює масштабні співвідношення. При зіставленні цього конкретного зорового акту з власним культурним досвідом людина формує судження про виразну сторону сприйманого архітектурного об'єкта» [3]. Також, як зазначав слова А. Булова у своїй книзі «Архітектура та людина» відомий радянський архітектор, теоретик та урбаніст М. Г. Бархін, що різниця архітектури від скульптури – у використанні цього внутрішнього середовища. А. Буров виділяв основні якості архітектури та містобудування у його масштабного зв'язку з людиною.» [2].

Ще думка вже вищезгаданого теоретика архітектури А. Булова «в спорудженні містяться три масштаби, які підводять глядача до сприйняття споруди.

- Перший масштаб пов'язує спорудження з навколишнім простором. Він більше самої речі. Це закомари російського храму, що переходять в барабан купола і врізаються в небо;
- Другий масштаб дорівнює самому об'єму споруди, до нього наведено головний масштаб моделювання тектонічних деталей;
- Третій масштаб менше самої споруди і сумірний людині. У Парфеноні це сходи, що ведуть до храму. У російській архітектурі це - двері і її розробка, відповідна масштабом людини.

Всі ці три масштаби, переплітаючись, дають життя і розмір спорудження і визначають «Місце» людини» [3].

Дещо по-іншому тему масштабу та масштабності пояснює іспанський архітектор і теоретик І. Араухо. Він розрізняє «людський масштаб», «колективний масштаб», «міський масштаб» або масштаб міста і масштаб, в якому втілені надлюдські або нелюдські відносини і смисли. У кожному з них виділяється фізичний, психологічний і художній аспект. Ієрархія масштабних зв'язків в архітектурній композиції за версією І. Араухо в відповідно до його призначення ієрархія цих зв'язків і відносин може вибудовуватися по-різному. Наприклад, в житловому будинку людський масштаб найбільш значущий, однак в божественному культовому храмі мира живої людини підпорядкована ідеї «надлюдського», в чому і відчувається уявлення масштабності [1].

Поняття *традиції* в архітектурі добре ілюструє позиція М. Кеслера, головного спеціаліста Архітектурно-художнього Центру Московської Патріархії «Арххрам», відповідального за розробку Зводу правил «СП 31-103-99». Як в нормативних документах, так і в публікаціях про проблемах сакрального зодчества М. Кеслер не затверджує існування канону, але вважає обов'язковим використання традиційних способів вираження богословських догматів в архітектурі церкви: «Основа православ'я – зберігання вчення християнства, яке було закріплено Вселенськими Соборами. Відповідно, і архітектура православного храму, символікою архітектурних форм відображає це незмінне християнське вчення, надзвичайно стабільна і традиційна в своїй основі» [12]. Для визначення взаємозв'язку догматики і усталених символічних сукупностей М. Кеслером введено термін «канонічна традиція» православного храмобудування [7].

Збірний образ хрестово-купольного храму за Київських часів, барочних храмів з залами бань та золотих верхів часів Мазепи та традиційний український модерн або український романтизм – один з ключових символів, асоціюються з українським православ'ям – конструює релігійну ідентичність частини вірян, нездатною сформулювати догматичні відмінності православ'я від інших християнських конфесій. Важкі для засвоєння особливості православного богослов'я заміщуються швидко розпізнаваними знаками: троеперстне хресним знаменням, іконами, написаними в «Візантійській манері», відсутністю вітражних і скульптурних зображень. У православній традиції особливості архітектурно-просторової організації культового об'єкту багато в чому визначаються його функцією, здійснюються богослужінням. Тобто силует, пізнаваність архітектурного стилю культової споруди, регіональні матеріали створює стереотипі, народну архітектурну традицію. У православній традиції особливості архітектурно-просторової організації

культового об'єкту багато в чому визначаються його функцією, здійснюються богослужінням.

Хоча в наступному вислові говориться про традицію в архітектурі міста Петербург, але, на думку автора, наведенні рядки влучно описують концепцію поняття традиції в архітектурі, зокрема, в культовій: «...Архітектурна традиція Ленінграда – в наступності розумінні духу міста, його характеру, пейзажу, відповідності завдання, в благородстві форм, в масштабності, модульності поруч розташованих споруд...» [21].

Традиція, як метод проектування, який використовують архітектори. Особливості архітектурно-просторової організації культового об'єкту багато в чому визначаються його функцією, що здійснюються богослужінням. Сучасні православні архітектори, незважаючи на хвилю використання ідентичних російських архітектурних форм в своїх проектах з початку відновлення храмовбудівництва в нашій державі, все частіше звертаються до українського національного романтизму. Серед сучасних архітекторів України, що звертались до пошуків образу сучасної самобутньої національної архітектури, можна виділити: на теренах України — О. Слепцов, Ю. Лосицький, М. Рибенчук, Р. Сівенький, В. Жежерін, В. Чепелик, П. Чечельницький [23].

Поняття символу найчастіше вживається в побутовому сенсі, коли хочуть сказати, що щось вказує на щось інше, тобто використовують термін «символ» в сенсі «знак». Основна відмінність символу від силуета полягає в тому, що символічний зміст не вказує на що позначається об'єкт, а висловлює синтез смислового навантаження і формального позначення предметності, компоненти якого належать різним верствам реальності. Знак стає символом тоді, коли його вживання передбачає загальноновизнану реакцію не на сам символізований об'єкт, а на абстрактне значення, частіше цілий спектр значень, умовно в тій чи іншій мірі пов'язують з цим об'єктом [16].

Символічний сенс набувають ті елементи архітектурно-композиційні структури, які забезпечують виконання функції: «... вона (літургія) повинна бути чинена неодмінно в храмі, в якому є трапеза (престол) або, принаймні, замість трапези антимінс». [15].

Наявність антимінса, плата з зашитими часточками мощей – перше і найдавніше умова здійснення літургії, матеріальний предмет, що детермінують трансформацію світського архітектурного об'єкту в культовий. Основа цього правила – ранньохристиянська традиція служити літургію на мощах праведників, єдина, наділена статусом канону рішенням Сьомого Вселенського собору: «якщо які чесні храми освячені без святих мощів мученицьких, визначаємо: нехай буде здійснено в них положення мощей з звичайною молитвою» [18].

Максим Сповідник наділяє символічним значенням членування простору храму на вівтар, наос і притвор (мова йде про православні, греко-католицькі та частково римо-католицькі храми). Будівля трактується, по-перше, як образ світу, де вівтар представляється символом неба, а наос - символом землі; по-друге, як образ людини, де вівтар бачиться його душею, а наос - тілом; по-третє, як образ душі, де вівтар символізує розум, а наос - розум [4].

Згідно з філософським визначенням о. Павла Флоренського, «символ – це щось являюче собою те, що не є він сам, більше його, і проте, істотно через нього оголошує», або просто «така реальність, яка більше себе самої» [5].

Також виникає питання стосовно новаторства в архітектурі. Як було зазначено в статті «Про традиції та новаторство», опублікованій в червні 1945 р. [21]: «... Але часто, здається, під новаторство підводять те, що найменше може бути до нього віднесено. Новаторство – це перш за все не вигадка. [...] Мистецтво можливо тільки в традиції, і поза традиції немає мистецтва. Справжнє новаторство – це перш за все розвиток прогресивних починань, закладених в минулому, але тільки тих починань, які властиві сучасному людству [...] Якщо говорити про Корбюзьє як про новатора, то висунуті і практично здійснені ним ідеї, їх коріння - лежать в узагальненні цілого ряду прикладів, які використані в світлі нових можливостей. Варіабельне будівництво, отримане з легкої руки Міс Ван дер Роє широкий відгук головним чином в Європі і Америці і докотилося до нас, має тисячолітню давність в китайській і японській будинках...» [21].

Отже зробимо висновок стосовно символів, що у будь-якому випадку слово, зображення, або архітектура можуть бути символічними, якщо вони мають на увазі щось більше, ніж те, що очевидно. Як відзначав швейцарський основоположник одного з напрямків глибинної психології – аналітичної психології та близький соратник Фрейда К.Г. Юнг, «коли ми досліджуємо символ, він веде нас в області, що лежать за межами здорового глузду» [17].

Переходимо до архітектурно-образного розгляду православних, греко-католицьких, римо-католицьких та протестантських храмів, костелів та молебних домів в Україні, що приведені нижче (на рисунку 1; 2; 3; 4 приймаємо: **м** - масштаб; **д ф** - динаміка форми; **с** – символізм; **т** - традиція; **т м** - традиційні матеріали; **н** - новаторство). Як було зазначено автором, проаналізовано двадцять храмів кожної християнської конфесії на території України, але в статті було продемонстровано лише десять з кожної конфесійної одиниці. Якщо у Читачів виникнуть питання та інтерес стосовно таблиць, які не увійшли в основний матеріал статті, то Вони можуть звернутися до автора дослідження.

Аналіз архітектурно-об'ємного рішення Греко-католицьких храмів в Україні										
№	Інформація про об'єкт	Фото об'єкту	Стиль	М	Д	Ф	С	Т	ТМ	Н
1	Собор Воскресіння Христово Місце: м. Київ; Рік: 2002 - 2011; Арх.: Левчук Микола.		Модернізм, з елементами конструктивізму	◐	○	○	○	◐	◐	○
2	Собор Святого Василя Великого Місце: м. Київ; Рік: 1998 - 2002; Арх.: Скорик Лариса.		Елементи деконструктивізму та постмодернізму	○	○	○	○	●	◐	○
3	Церква Всіх Святих Місце: м. Львів; Рік: 1993 - 2006; Арх.: Скорик Лариса.		Неомодернізм	◐	◐	○	○	●	◐	◐
4	Церква Вознесіння Господнього Місце: м. Львів; Рік: 1992-2002; Арх.: Микола Рибенчук.		Необароко, український модерн, національний стиль	◐	◐	○	○	○	◐	●
5	Церква Різдва Пресвятої Богородиці Місце: м. Львів; Рік: 1995-2000; Арх.: Радослав Жук.		Постмодернізм	○	○	○	○	◐	◐	○
6	Храм Петра і Павла Місце: м. Стрий, Львівська обл.; Рік: 1992 - 2006; Арх.: Микола Прокопович.		Національний стиль з елементами скандинавського класицизму та північного модерну	◐	●	●	○	◐	◐	●
7	Церква Положення Пояса Пресвятої Богородиці Місце: м. Львів; Рік: 1990-2000.		Постмодернізм, з елементами конструктивізму та бруталізму	●	○	○	○	●	●	○
8	Центр Оріоністів Місце: м. Львів; Рік: 2013 - триває будівництво Арх.: Маріо Ботти		Модернізм, з елементами структуралізму	○	◐	●	○	●	●	○
9	Церква Святого Апостола Петра Місце: м. Тернопіль; Рік: 1998 - 2002; Арх.: Сергій Гора.		Постмодерн, неофутуризм, експресіонізм	●	○	○	◐	◐	◐	○
10	Церква св. Володимира та Ольги Місце: м. Ходорів, Львівська обл.; Рік: поч. 2000-х рок..		Постмодерн, неофутуризм	◐	○	○	◐	●	○	○

○ Умови виконуються ● Умови не виконуються ◐ Умови частково виконуються

Рис. 1. Аналіз архітектурно-об'ємного рішення Греко-католицьких храмів в Україні

Аналіз архітектурно-об'ємного рішення Римо-католицьких храмів в Україні									
№	Інформація про об'єкт	Фото об'єкту	Стиль	М	Д Ф	С	Т	Т М	Н
1	Церква Різдва Пресвятої Діви Марії Місце: м. Бердянськ, Запорізька обл.; Рік: 2000.		Елементи українського бароко, неоготики та неороманіки з елементами структуралізму	○	◐	○	◐	◐	●
2	Римо-католицький костел Місце: м. Тернопіль; Рік: 2008.		Постмодерн, неофутуризм, експресіонізм	◐	○	○	◐	●	○
3	Костел Святого Вікентія де Поля Місце: м. Харків; Рік: 2008.		Постконструктивізм з елементами постмодернізму	○	○	◐	●	●	○
4	Римо-католицький монастир отців Маріанна Місце: м. Харків; Рік: 2011.		Елементи неороманіки, скандинавського класицизму	○	●	○	○	○	●
5	Костел Матері Божої Неустанної Допомоги Місце: м. Львів; Рік: 1998-2012; Арх.: Олександр Матвіїв.		Постмодерн, неофутуризм, експресіонізм	●	○	◐	●	●	○
6	Костел Зішестя Святого Духа Місце: м. Четфалва Закарпатська обл.; Рік: 1998 - 2001.		Постмодерн з елементами структуралізму, органічна архітектура	○	○	◐	●	◐	○
7	Костел Зішестя Святого Духа Місце: с. Довге, Закарпатська обл.; Рік: 1994-1999.		Елементи неоготики, постмодерну, органічна архітектура	○	○	○	◐	◐	○
8	Костел Зішестя Святого Духа Місце: м. Чернігів; Рік: 2002.		Постмодерн	○	●	●	●	◐	◐
9	Парафія Успіння Пресвятої Діви Марії Місце: м. Київ; Рік: 2005-2012, будівництво триває.		Постмодерн, з елементами неоготики та постдеконструктивізму	●	○	◐	●	●	○
10	Костел св. Архангела Михаїла Місце: м. Сихів, Львівська обл.; Рік: 1996 - 2015.		Постмодернізм	○	○	◐	◐	◐	○

○ Умови виконуються ● Умови не виконуються ◐ Умови частково виконуються

Рис. 2. Аналіз архітектурно-об'ємного рішення Римо-католицьких храмів в Україні

Аналіз архітектурно-об'ємного рішення Протестантських церков в Україні										
№	Інформація про об'єкт	Фото об'єкту	Стиль	М	Д	Ф	С	Т	ТМ	Н
1	Церква Вєфіль Місце: м. Чернівці; Рік: 2010-ті роки.		Постмодерн	◐	●	○	○	○	○	○
2	Церква Святого пророка Іллі Місце: м. Очаків, Миколаївська область; Рік: 1990-2000.		Постмодерн, з елементами структуралізму	●	○	○	○	◐	◐	○
3	Храм Церкви Ісуса Христа Святих Останніх Днів Місце: м. Київ; Рік: 2010.		Постмодерн, елементи арт-деко, авангардізму та ампіру	◐	●	○	○	○	○	○
4	Церква християн віри євангельської «Ковчег» Місце: м. Нововолинськ, Волинська обл.; Рік: 2000.		Європейський постмодерн	○	●	◐	◐	◐	◐	○
5	Дім Євангелія Місце: м. Вінниця; Рік: 1996.		Елементи українського бароко, еkleктика	○	●	◐	◐	○	○	●
6	Церква євангельських християн-баптистів Місце: м. Одеса; Рік: 2010-ті роки. Арх.: Мурманов Маркоз		Постмодернізм з елементами неоготики	○	◐	○	○	◐	○	○
7	Церква «Добра звістка» Місце: м. Слов'янськ, Донецька обл.; Рік: 1995-2002.		Постмодернізм, з елементами структуралізму	○	●	○	○	○	◐	○
8	Лютеранська каплиця Місце: м. Київ; Рік: 2015-2016; Архітектор: Вихарев Н.В., Вихарев В.С., Палеха І.А.		Неоготика з елементами чиказької школи архітектури	○	◐	◐	◐	◐	◐	◐
9	Дім молитви церкви євангельських баптистів «Відродження» Місце: м. Рівне; Рік: 2010-ті роки.		Псевдоготика, еkleктика	●	●	◐	◐	◐	◐	●
10	Церква адвентистів сьомого дня Місце: м. Київ; Рік: 2005-2008.		Постмодерн, неоготика	◐	◐	◐	◐	◐	◐	◐

Умови виконуються
 Умови не виконуються
 Умови частково виконуються

Рис. 3. Аналіз архітектурно-об'ємного рішення Протестантських храмів в Україні

Аналіз архітектурно-об'ємного рішення Православних храмів в Україні									
№	Інформація про об'єкт	Фото об'єкту	Стиль	М	ДФ	С	Т	ТМ	Н
1	Церква Іверської ікони Божої Матері Місце: м. Дніпро; Рік: 1999 - 2004 р.; Арх.: Сасенко І.Г.		Модернізм, балканський стиль з елементами неовізантійського стилю	●	●	○	●	○	●
2	Церква Іоана Предтечі Місце: м. Дніпро; Рік: 2007 р.; Арх.: Плосконос А.Т.		Неоготика	●	○	●	●	●	●
3	Храм Святих Жен-Мироносиц Місце: м. Харків; Рік: 2013-2015 р.; Арх.: Чечельницький П.Г.		Стиль українського мурованого бароко	○	○	○	○	○	●
4	Церква Матрони Московської Місце: м. Харків; Рік: 2008-2018 р.; Арх.: Чечельницький П. Г.		Руський стиль	●	●	○	○	○	●
5	Храм Святих Апостолів Петра і Павла Місце: м. Київ; Рік: 2000-2009 р.; Арх.: Слепцов О.С.		Необароко	○	●	○	○	○	●
6	Храм Святителя Миколая на водах Місце: м. Київ; Рік: 2003-2004 р.; Арх.: Лосицький Ю.Г.		Необароко, українське муроване бароко	○	○	○	●	○	●
7	Храм Святої Мучениці Тетяни Місце: м. Одеса; Рік: 2000-2006 р.; Арх.: Глазирін В.Л.		Постмодерн, з елементами російського узороч'я	●	○	○	●	○	○
8	Храмовий комплекс Місце: с. Буки, Київська обл.; Рік: 1999-2004 р.; Арх.: Бабиц Ю.		Постмодерн, елементи українського національного романтизму та українського бароко	○	○	○	●	●	○
9	Церква Георгія Побідоносця біля Південного вокзалу Місце: м. Київ; Рік: 2001 р.; Арх.: Юнаков С.		Псевдовізантійський стиль з елементами постмодерну	●	●	○	●	●	●
10	Собор Преображення Господнього Місце: м. Почаїв, Тернопільська обл.; Рік: 2011-2013 р. Архю: Новгородов В.Є.		Псевдоруський стиль	●	●	○	○	○	●

○ Умови виконуються ● Умови не виконуються ◐ Умови частково виконуються

Рис. 4. Аналіз архітектурно-об'ємного рішення Православних храмів в Україні

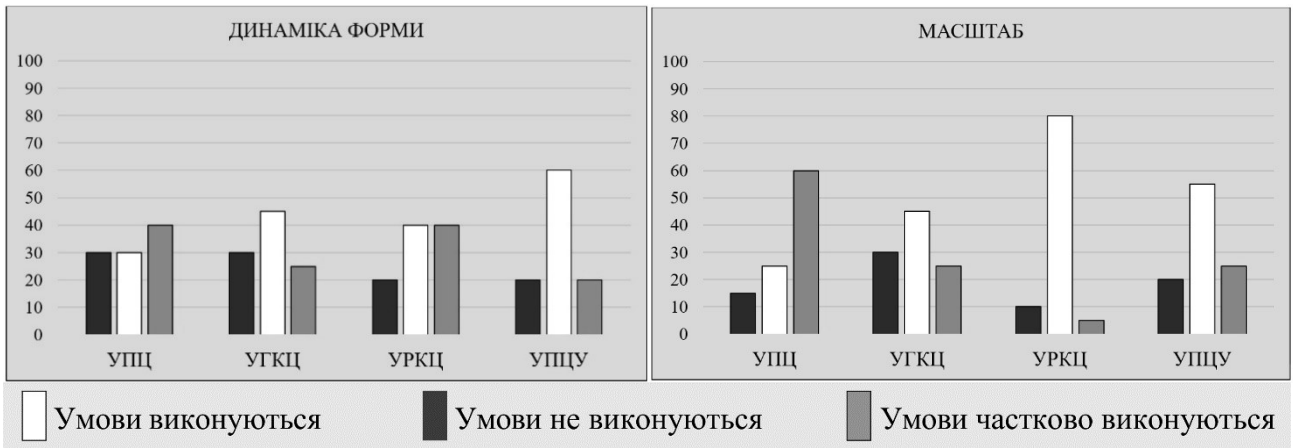

Схема 1. Наглядне відтворення аналізу храмів християнських конфесій за ознаками динаміки форми та масштабом

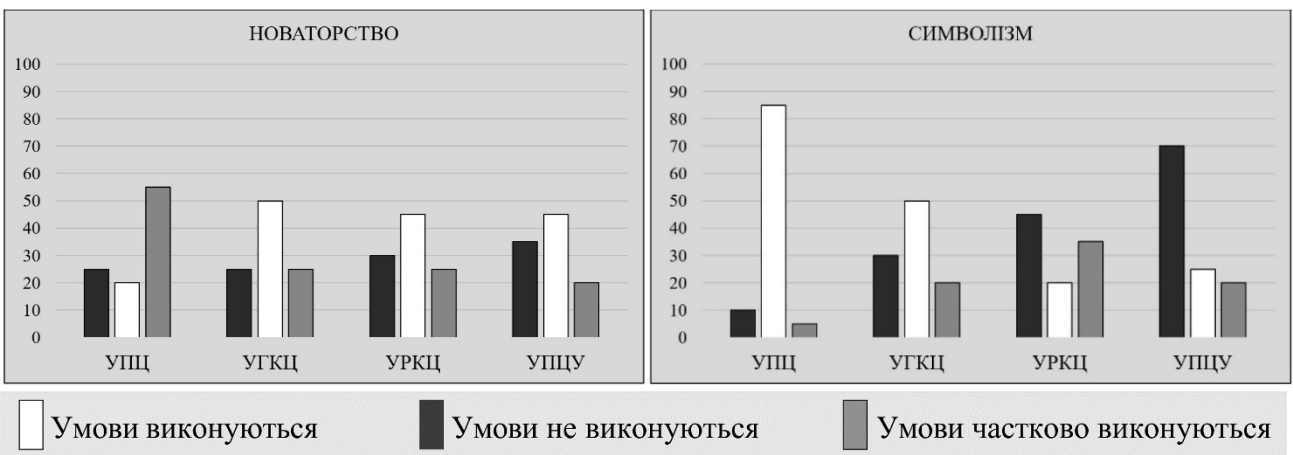

Схема 2. Наглядне відтворення аналізу храмів християнських конфесій за ознаками новаторства та символізму

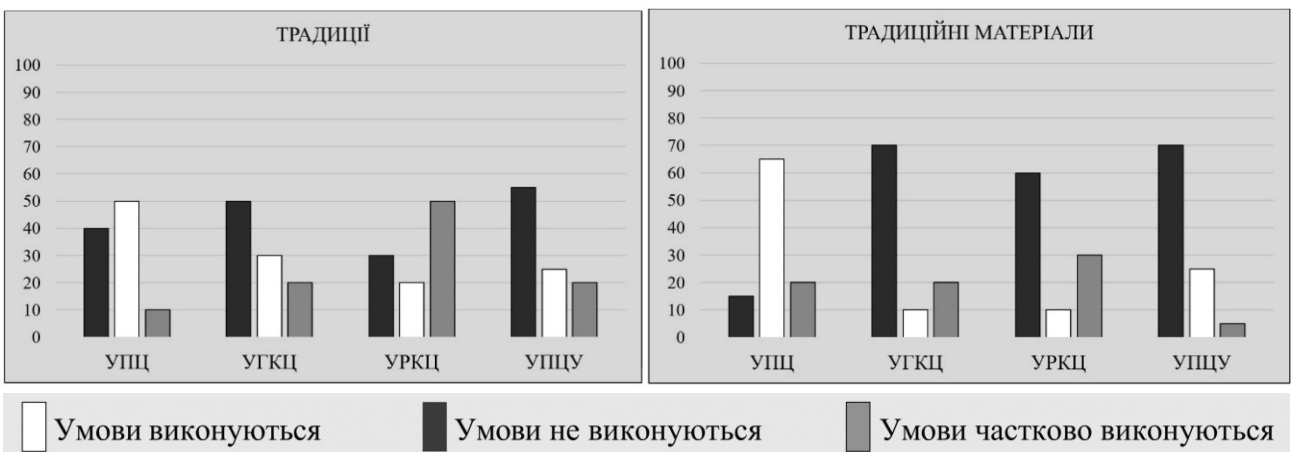

Схема 3. Наглядне відтворення аналізу храмів християнських конфесій за традиціями та традиційними матеріалами

Аналіз видатних пам'яток християнської архітектури початку XXI століття в Україні, об'єктивна оцінка їх сакральних якостей і емоційного впливу на глядача не можуть бути проведені виключно на підставі вивчення ілюстрацій без безпосереднього переживання простору дослідником. Двовимірні зображення не передають характеру виразних засобів, використаних для створення атмосфери сакрального, і крадуть драматизм відносин будівлі і навколишнього середовища. Але переважна більшість зодчих, не сприймають мову сучасної храмової архітектури.

Основний напрямок еволюції сучасної сакральної архітектури було задано ідеями, розробленими в католицької та протестантської теології XX століття, на розвиток якої мали істотний вплив секуляризація і гуманізація західноєвропейського суспільства, нові філософські течії і відкриття соціальних наук. Радикальна зміна парадигм в епоху модернізму зумовила необхідність приведення історичного християнства у відповідність з новим світоглядним дискурсом. *«Головним слоганом» програми оновлення католицьких та протестантських церков в Європі у другій половині XX століття слугує поняття Марка А. Торгерсона, професора кафедри богослужінь, біблійні та теологічні студії: «Якщо «релігійне християнство» розмовляє мовою, яка не зрозуміла світському суспільству, то яким способом можна домогтися повноцінного осмисленого існування Церкви в сучасному світі?» [24].*

Також треба виділити основні індивідуальні тенденції розвитку протестантської архітектури, які були розвинені німецьким теоретиком Леонардом Христіаном Штурмом ще на межі XVII – XVIII століть, який проектував протестантські церкви. Штурм заперечував хрестоподібні форми, що внутрішніми кутами стін зменшували простір та збільшували вартість будівлі [6].

Зміни, які стосуються сакральної архітектури римо-католицької церкви, були ініційовані Католицькою Церквою на Другому Ватиканському Соборі, відкритому Папою Іоанном XXIII 2 жовтня 1962 року в Римі. Метою Собору було осмислення місця Церкви в сучасному світі, оновлення культу і релігійного життя християн.

Собором було запроваджено зміни, деякі з них приведені нижче:

- винос вівтаря з апсиди в середню частину нефа, що сприяло подальшого поширення центричної композиції;
- мартирії передбачали аналогічне розташування вівтаря і віруючих в просторі;
- простота архітектурно-художнього рішення;

- помірне використання декору і обмеження кількості священних зображень, здатних відвернути прихожан, перешкодити їх концентрації на богослужінні;
- образ храму, наближений до архітектури світських громадських будівель, що передбачало знизити протиріччя між навколишнім світом і Церквою.

Р. Кікхефер підкреслює відмінності в шляхах розвитку католицької і протестантської культової архітектури, відзначаючи, що результатом еволюції богослужіння стала трансформація композиції храму, його просторової динаміки і семантичної структури, а також зміна композиційних домінант. За способом молитви, який визначає об'ємно-просторове рішення, Р. Кікхефер розділяє християнські церкви на три великі групи [25]:

- **сакраментальні**, до яких відносяться традиційні католицькі і православні церкви;
- **євангелистичні**, які включають більшість протестантських деномінацій;
- **громадські**, які показують новий тип церкви, що виник в ХХ столітті і фрагментарно представлений в більшості відгалужені християнства .

Сакраментальне храм характеризується протяжною формою плану, пристосованої для проведення літургійних процесій, де вітвар для безкровної жертви грає роль композиційної домінанти. Протестантська євангельська церква являє собою аудиторію для проповідей, відповідно, центральним елементом в композиції є амвон, з якого проповідник виголошує промову. Євангельський храм, що включає в себе весь спектр протестантських споруд, від молитовних будинків до храмів - концертних залів має на увазі богослужіння, принципово відмінне від католицької або православної літургії, а тому демонструє відокремлений тип сакральної архітектури, з обмеженим потенціалом адаптації свого виразного мови католицьким або православним культовим зодчеством.

Висновок. Таким чином, проаналізувавши вітчизняний досвід проектування православних, греко-католицьких, римо-католицьких та протестантських храмів на предмет зміни їх архітектурного вигляду від традиційного до сучасного, можна зробити наступні висновки, що показані на схемі 1, 2, 3:

- вітчизняні православні храми є найбільш консервативними;
- архітектурні форми не змінюються, використання архетипів;
- практично не змінюється силует храму;
- динаміка в композиції частково присутня;
- строго дотримуються традиції, будівельні матеріали і символи.

- «символічна мова храму» дотримується на тісному рівні з традиціями та стилістикою проектування;
- майже відсутнє новаторство в православних об'єктах.

Найбільш новаторськими є римо-католицькі та греко-католицькі собори та протестантські культові будівлі частково, що показано на схемі 1,2,3:

- архітектурні форми і силует кардинально змінюються в часі;
- композиція динамічна;
- часткове дотримання масштабності;
- традиції архітектурного вигляду і будматеріали, як правило, не дотримуються;
- символізм дотримується частково і часто простежується в формоутворенні;
- дотримання стильових аспектів та архітектурно-планувальної типології.

В прикладах вітчизняного досвіду проектування детально розглянуто та проаналізовано архітектурно-образну організацію сакральних споруд на предмет виявлення в них регіональної специфіки, а також зміна архітектурного вигляду і відхід від традиційних і канонічних форм.

Храмова християнська архітектури ХХІ століття характеризується різноманітністю напрямків розвитку, які з'являються в світовій архітектурі ХХ століття на загальному тлі модерністської течії. Результатом світоглядних змін в ХХ столітті стало розвиток двох різноспрямованих тенденцій в християнській архітектурі. З однією боку, суспільством затребувана лаконічна і аскетична архітектура, наближена до вигляду світських громадських будівель, яка втілює дух нестяжательства і суспільну місію Церкви. З іншого - вигляд храму повинен мати ефект монументальності і величі, створювати у віруючих відчуття містерії і перебування в сакральному просторі. Обидві тенденції знайшли вираження в рамках відповідних архітектурних напрямків, а саме:

- *модернізм та неомодернізм* – це прагнення підкреслити властивість Бога і звернення Церкви до світу сучасної людини;
- *експресіонізм, деконструктивізм, постмодернізм, бруталізм* – це потреба в монументальності та величі віри.

Характерні для храмів всіх християнських конфесій на території України, зведених в першому десятилітті ХХІ століття: експерименти з кольором, матеріалом, світлом і архітектурної пластикою формують ряд новаторських художніх прийомів вираження сакрального. У культових спорудах новітньої архітектури виражено прагнення створити урівноважений вигляд, уникнути видовищної надмірності і величності; спокійною кольоровою гамою, використанням природних матеріалів і гармонійними зв'язками з навколишнім ландшафтом.

Ще одним цікавим фактом є, що бурхливий розвиток храмовбудування, (частково греко-католики, римо-католики та безпосередньо протестанти в Україні), має об'єктивні передумови, пов'язані з ростом числа громад, їх пристосованістю до економічних реформ, допомогою громад Європи та Америки. Українські протестантські, римо-католицькі та частково греко-католицькі храми будуються в руслі загальносвітових культових тенденцій, що не відзначаються наявністю жорстких канонічних обмежень і правил. Храмові комплекси частіше виступають, як обслуговування громадського і духовного життя християнських общин та громад.

Християнські храми України в своїй архітектурно-образній структурі, планувальних особливостях, інтер'єрах несуть відбиток місцевих архітекторів, українських традицій, архітектурних шкіл та авторського погляду на архітектурний розвиток в цілому. Це надає християнській архітектурі – поняття українського зразка, і відносить її до нових архітектурних експериментів та новацій.

Список джерел

1. Араухо И. *Архитектурная композиция*. М., 1982. 119 с.
2. Бархин М.Г. *Архитектура и человек. Проблемы градостроительства будущего*. Москва: Наука, 1979. 239 с.
3. Буров А. К. *Об архитектуре*. Москва, 1960. 126 с.
4. Вагнер Г.К. *Византийский храм как образ мира*. Т. 47. Москва: Византийский временник, 1986. Т. 3, 163 – 181 с.
5. Гаврюшина Н. К. *Философия русского религиозного искусства XVI-XX вв. Антология*. М.: Прогресс, 1993. 29 с.
6. Гартман К.О. *История архитектуры*. Переведено с немецкого Н.Н. Волкова и Д.Г. Аркиной. – ОГИЗ–ИЗОГИЗ, Т. 2. 5. Карманный словарь атеиста. – М.: Политиздат, 1983.
7. Здания, сооружения и комплексы православных храмов : СП 31- 103-99.2000. Москва: Госстрой России, 2000. 19 с.
8. Івченко А. *Греко-католицькі храми України*. Світогляд, 2019, №5 (79), 14(5):22-31. URL: <https://www.mao.kiev.ua/biblio/jscans/svitoglyad/svit-2019-14-5/svitoglyad-2019-5-06-ivchenko.pdf>.
9. Івченко А. *Римо-католицькі храми України*. Світогляд, 2018, № 6 (74), 13(6):38-47. URL: <https://www.mao.kiev.ua/biblio/jscans/svitoglyad/svit-2018-13-6/svitoglyad-2018-6-10-ivchenko.pdf>.
10. Івченко А. *Доми молитви євангельських християн-баптистів України*. Світогляд, 2020, №1 (81), 15(1):58-67. URL: <https://www.mao.kiev.ua/biblio/jscans/svitoglyad/svit-2020-15-1/svitoglyad-1-2020-13-ivchenko.pdf>.

11. Івченко А. *Православні храми України*. Світогляд, 2018, №4 (72), 13(4):7. Date of reference: 11.01.2021. URL: <https://www.mao.kiev.ua/biblio/jscans/svitogliad/svit-2018-13-4/svitoglyad-2018-4-03-ivchenko.pdf>.
12. Кеслер М. *Храмовое зодчество: особенности, смыслы, задачи*. Храмосдатель, № 2. 2003. 14 с.
13. Некрасов А. И. *Теория архитектуры*. Москва: Стройиздат, 1994. 390 с.
14. Райт Ф.Л. *Будущее архитектуры*. Переведено с англійського архітектором Гольдштейном А. Ф. Москва: Государственное издательство литературы по строительству, архитектуре и строительным материалам, 1960. 367 с.
15. Уклад. Філарет (Дроздов). *Розгорнутий християнський катехізіс Православної Вселенської Східної Церкви: навчальний посібник де викладають і вивчають Православ'я*. М.: Видавництво. Рада Рус. Православ. Церкви, 2006. 168 с.
16. Хоруженко К.М. Энциклопедический словарь *Символ. Культурология*. Ростов-на-Дону: Феникс, 1997. 407 с.
17. Юнг К.Г. *Людина та її символи*. Москва: Срібні нитки, 1997. 367 с.
18. Канон. Свод законов православной церкви. *Седьмой Вселенский Собор – Никейский*. URL: http://www.agioskanon.ru/vsobor/007_r7.htm (дата доступа: 20.01.2021).
19. *Особливості релігійного і церковно-релігійного самовизначення громадян України: тенденції 2000 – 2020 рр.* Київ, 2019 р. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2020_religiya.pdf (дата звернення: 05.02.2021).
20. Преподобный Максим Исповедник. *Мистагогия*. Православная электронная библиотека. URL: <http://lib.pravmir.ru/library/readbook/950> (дата звернення: 12.02.2021).
21. Репин И. Ю. *О традициях и новаторстве*. За социалистический реализм. 1945. URL: <http://theory.totalarch.com/node/208> (дата звернення: 22.02.2021).
22. Релігійно-інформаційна служба України, 2019. *«Гнана» Церква: УПЦ МП збільшилася за рік на 246 парафій*. URL: https://risu.ua/gnana-cerkva-upc-mp-zbilshilasya-za-rik-na-246-parafiy_n101560 (дата звернення: 28.01.2021).
23. Sleptsov O. S. Dunaevskiy Y. U. 2020. *Creation of modern Orthodox churches in Ukraine - "as languages of Ukrainian autochthony" in the context of urban development*". IOP Conference Series: Materials Science and Engineering, Volume 907, Innovative Technology in Architecture and Design (ITAD 2020) 21-22 May 2020, Kharkiv, Ukraine. URL: <https://iopscience.iop.org/issue/1757-899X/907/1> (дата звернення: 05.02.21).

24. Torgerson, M. A. Greening spaces for worship and ministry: congregations, their buildings, and creation care / M. A. Torgerson. – Herndon: Alban Inst., 2012. 244 p.

25. Kieckhefer, R., 2004. *Theology in stone: church architecture from Byzantium to Berkeley*. New York: Oxford University Press. p. – 32.

References

1. Araukho I. *Architectural composition*. [*Arkhitekturnaya kompozitsiya*]. M., 1982. 119 s. (in Russian).

2. Barkhin M.G. *Architecture and people. Urban planning problems of the future*. [*Arkhitektura i chelovek. Problemy gradostroitel'stva budushchego*]. Moskva: Nauka, 1979. 239 s. (in Russian).

3. Burov A. K. *About architecture*. [*Ob arkhitekture*]. Moskva, 1960. 126 s. (in Russian).

4. Vagner G.K. *Byzantine temple as an image of the world*. [*Vizantiyskiy khram kak obraz mira*]. T. 47. Moskva: Vizantiyskiy vremennik, 1986. T. 3, 163 – 181 s. (in Russian).

5. Gavryushina N. K. *Philosophy of Russian religious art of the 16th-20th centuries*. [*Filosofiya russkogo religioznogo iskusstva XVI-XX vv*]. Antologiya. M.: Progress, 1993. 29 s. (in Russian).

6. Gartman K.O. *History of architecture*. [*Istoriya arkhitektury*]. Perevedeno s nemetskogo N.N. Volkova i D.G. Arkinoy. – OGIZ–IZOGIZ, T. 2. 5. Karmannyi slovar' ateista. – M.: Politizdat, 1983. (in Russian).

7. *Buildings, structures and complexes of Orthodox churches: SP 31- 103-99* [*Zdaniya, sooruzheniya i komplekxy pravoslavnykh khramov : SP 31- 103-99*]. Moskva: Gosstroy Rossii, 2000. 19 s. (in Russian).

8. Ivchenko A. *Greek Catholic churches in Ukraine*. [Hreko-katolyts'ki khramy Ukrayiny]. Svitohlyad, 2019, №5 (79), 14(5):22-31. URL: <https://www.mao.kiev.ua/biblio/jscans/svitogliad/svit-2019-14-5/svitoglyad-2019-5-06-ivchenko.pdf>. Date of reference: 16.01.2021. (in Ukrainian).

9. Ivchenko A. *Roman Catholic churches of Ukraine*. [Rymo-katolyts'ki khramy Ukrayiny]. Svitohlyad, 2018, № 6 (74), 13(6):38-47. URL: <https://www.mao.kiev.ua/biblio/jscans/svitogliad/svit-2018-13-6/svitoglyad-2018-6-10-ivchenko.pdf>. Date of reference: 10.01.2021. (in Ukrainian).

10. Ivchenko A. *Prayer houses of evangelical Christians-Baptists of Ukraine*. [*Domy molytvy yevanhel's'kykh khrystyian-baptystiv Ukrayiny*]. Svitohlyad, 2020, №1 (81), 15(1):58-67. URL: <https://www.mao.kiev.ua/biblio/jscans/svitogliad/svit-2020-15-1/svitoglyad-1-2020-13-ivchenko.pdf>. Date of reference: 16.01.2021. (in Ukrainian).

11. Ivchenko A. *Orthodox churches of Ukraine. [Pravoslavni khramy Ukrayiny]*. Svitohlyad, 2018, №4 (72), 13(4):7. URL: <https://www.mao.kiev.ua/biblio/jscans/svitogliad/svit-2018-13-4/svitoglyad-2018-4-03-ivchenko.pdf>. Date of reference: 11.01.2021. (in Ukrainian).
12. Kesler M. *Temple architecture: features, meanings, tasks. [Khramovoye zodchestvo: osobennosti, smysly, zadachi]*. Khramozdatel', № 2. 2003. 14 s. (in Russian).
13. Nekrasov A. I. *The theory of architecture. [Teoriya arkhitektury]*. Moskva: Sroyizdat, 1994. 390 s. (in Russian).
14. Rayt F.L. *The future of architecture. [Budushcheye arkhitektury]*. Perevedeno s angliyskogo arkhitektom Gol'dshteynom A. F. Moskva: Gosudarstvennoye izdatel'stvo literatury po stroitel'stvu, arkhitekture i stroitel'nym materialam, 1960. 367 s. (in Russian).
15. Uklad. Filaret (Drozdov). *Expanded Christian catechism of the Orthodox Ecumenical Eastern Church. [Rozhornuty khrystyyans'ky katekhizys Pravoslavnoyi Vselens'koyi Skhidnoyi Tserkvy]*: navchal'nyy posibnyk de vykladayut' i vvychayut' Pravoslav'ya. M.: Vydavnytstvo. Rada Rus. Pravoslav. Tserkvy, 2006. 168 s. (in Ukrainian).
16. Khoruzhenko K.M. *Encyclopedic Dictionary Symbol. [Entsiklopedicheskiy slovar' Simvol]*. Kul'turologiya. Rostov-na-Donu: Feniks, 1997. 407 s. (in Russian).
17. Yunh K.H. *Man and his symbols. [Lyudyna ta yiyi symvoly]*. Moskva: Sribni nytky, 1997. 367 s. (in Ukrainian).
18. Kanon. Svod zakonov pravoslavnoy tserkvi. *The Seventh Ecumenical Council is the Nicene Council. [Sed'moy Vselenskiy Sobor – Nikeyskiy]*. URL: http://www.agioskanon.ru/vsobor/007_r7.htm. Date of reference: 20.01.2021. (in Russian).
19. *Features of religious and church-religious self-determination of citizens of Ukraine: tendencies 2000 – 2020. [Osoblyvosti relihiynoho i tserkovno-relihiynoho samovyznachennya hromadyan Ukrayiny: tendentsiyi 2000 – 2020 rr]*. Kyiv, 2019 r. https://razumkov.org.ua/uploads/article/2020_religiya.pdf. Date of reference: 05.02.2021. (in Ukrainian).
20. Prepodobnyy Maksim Ispovednik. *Mystagogy. Pravoslavnaya elektronnyaya biblioteka. [Mistagogiya]*. URL: <http://lib.pravmir.ru/library/readbook/950>. Date of reference: 20.01.2021. (in Russian).
21. Repin I. YU. *O traditsiyakh i novatorstve. Za sotsialisticheskiy realizm. 1945.* URL: <http://theory.totalarch.com/node/208>. Date of reference: 20.02.2021. (in Russian).
22. Relihiyno-informatsiyna sluzhba Ukrayiny, 2019. *“Exiled” Church: UOC-MP increased by 246 parishes during the year. [“Hnana” Tserkva: UPTS MP*

zbił'shylasya za rik na 246 parafiy]. URL: https://risu.ua/gnana-cerkva-upc-mp-zbilshilasya-za-rik-na-246-parafiy_n101560// Date of reference: 28.01.2021. (in Ukrainian).

23. Sleptsov O. S. Dunayevs'kyu YU. 2020. *Creation of modern Orthodox churches in Ukraine - "as languages of Ukrainian autochthony" in the context of urban development*". Seriya konferentsiyi IOP: Materialoznavstvo ta tekhnika, tom 907, Innovatsiyini tekhnolohiyi v arkhitekturi ta dyzayni (ITAD 2020) 21-22 travnya 2020, Kharkiv, Ukrayina. URL: <https://iopscience.iop.org/issue/1757-899X/907/1>. Date of reference: 05.02.2021. (in English).

24. Torgerson, M. A. *Greening spaces for worship and ministry: congregations, their buildings, and creation care* / M. A. Torgerson. – Herndon: Alban Inst., 2012. 244 p. (in English).

25. Kieckhefer, R, 2004. *Teolohiya v kameni: tserkovna arkhitektura vid Vizantiyi do Berkli*. New York: Oxford University Press. p. – 32. (in English).

Аннотация

Мержиевская Наталия Юрьевна, кандидат архитектуры, доцент кафедры архитектура зданий и сооружений, Одесская государственная академия строительства и архитектуры.

Дунаевский Евгений Юрьевич, соискатель степени доктора философии, ассистент кафедры архитектура зданий и сооружений, Одесская государственная академия строительства и архитектуры.

Архитектурно-образные принципы формирования структуры современных культовых сооружений христианских конфессий в Украине.

В статье раскрыта важность и неотделимость религии от общества. Рассмотрено процентное отношение различных конфессий на территории Украины. Учитывая сосуществование различных религиозных направлений в Украине, приведена таблица сакральной архитектуры в различных областях, ведь она является важной составляющей национальных меньшинств, проживающих в нашей стране. Проанализирована архитектурно-пространственная организация сакральных сооружений на территории Украины. В качестве объектов анализа приведена: выборка двадцати наиболее удачных сооружений за период независимости Украины каждой конфессиональной единицы христианства на территории государства. Выявлены основные принципы формирования и разработаны категории оценки сооружений христианских конфессий.

Ключевые слова: архитектура современных храмов; сакральная архитектура Украины; православные, греко-католические, римо-католические, протестантские храмы; архитектурно-пространственные принципы.

Annotation

Merzhievskaya Natalia, Candidate of Architecture, Associate Professor of Architecture of Buildings and Structures, Odessa State Academy of Civil Engineering and Architecture.

Dunaevskiy Evgen, Applicant for the degree of Doctor of Philosophy, Assistant of the Department of Architecture of Buildings and Structures, Odessa State Academy of Civil Engineering and Architecture.

Architectural-spatial principles of formation of the structure of modern cult buildings of christian confessions in Ukraine.

The article «Architectural-spatial principles of formation of the structure of modern cult buildings of Christian confessions in Ukraine» acquaints the readers with the percentage of different denominations in Ukraine. The paper reports on the coexistence of different religious denominations in Ukraine, a table with sacred architecture in different areas is given, as it is an important component of national minorities living in our country. The architectural and spatial organization of sacred buildings on the territory of Ukraine is analyzed. The purpose of the study is to identify and analyze the formation of evaluation criteria, sacred buildings of Christian denominations in Ukraine. The main research methods in the article are general scientific methods, which include: review of the literature, study of analogues; theoretical methods: analysis and synthesis, analogy and comparison; empirical methods: description, observation, perception, images. The objects are a selection of the twenty most successful buildings during the period of independence of Ukraine of each denominational unit of Christianity in the country. Discovery the relevance of the study and the basic principles of formation and development of the category of assessment of buildings of Christian denominations. Discovery the basic principles of formation of architectural and spatial structure and development of the category of assessment of buildings of Christian denominations. The analysis of modern Ukrainian church building and the search for ways of its further development in the theory of architecture is carried out mainly from internally Christian positions without taking into account the current theories of development of post-Soviet Orthodoxy. This leads to a biased and religiously involved consideration of a number of aspects of Christian architecture, in particular the Orthodox denomination of Ukraine in the late XX - early XXI century, patterns and principles of development of which cannot be determined, being within the model of post-Soviet Orthodoxy. The paper is supplied with diagrams, tables, figures.

Key words: architecture of modern temples; sacred architecture of Ukraine; Orthodox, Greek Catholic, Roman Catholic, Protestant churches; architectural and spatial principles.